

Liikunta Euroopan Taloudessa

Pekka Rissanen

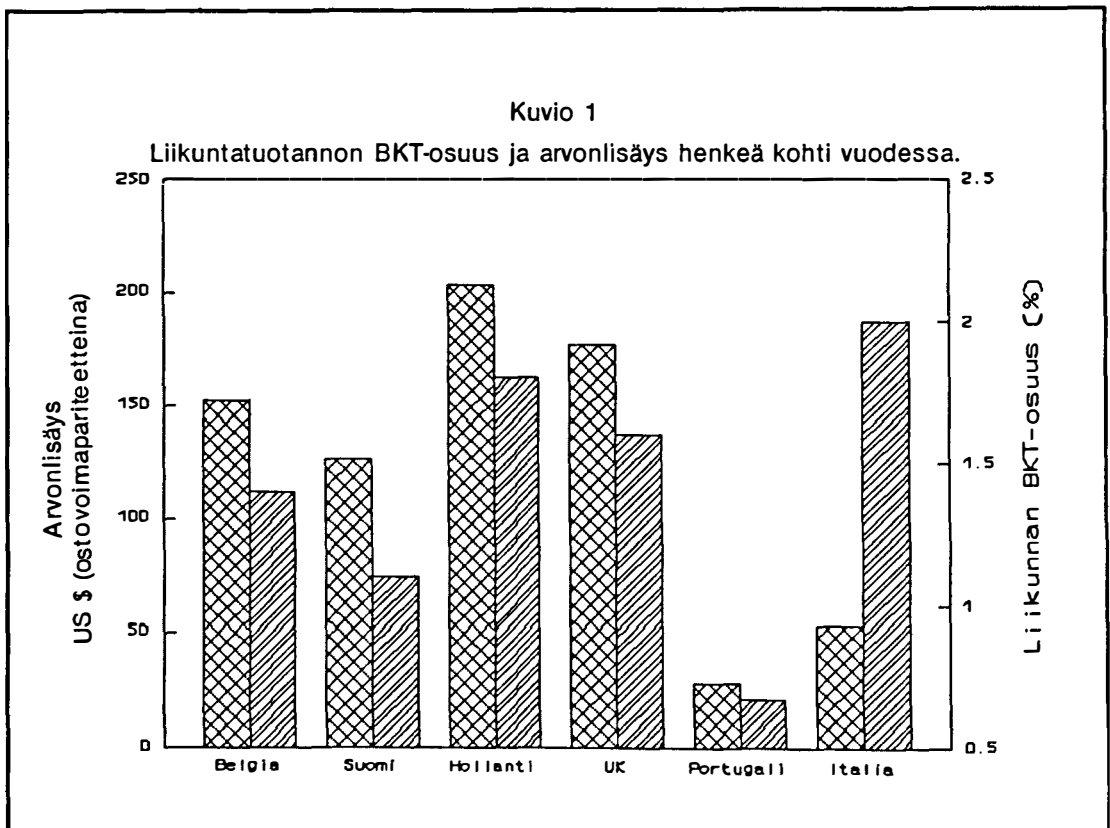
JOHDANTO

Työssäolevien vapaa-aika on lisääntynyt useimmissa läntisissä teollisuusmaissa. Vapaa-ajan kasvu on merkinnyt vapaa-ajan vietossa kuluttavien palvelujen kysynnän ja tarjonnan kasvua. Liikunta on monissa maissa tärkein organisoitunut vapaa-ajanharrastus. Viime vuosina liikuntaan liittyvien palvelujen tuotanto ja kulutus ovatkin kasvaneet esimerkiksi Suomessa muuta taloudellista aktiviteettia nopeammin (Rissanen 1989).

Vapaa-ajan ja erityisesti liikunnan merkitys taloudenpidossa on noussut viime vuosina taloustieteellisen tutkimuksen kohteeksi monis-

sa Euroopan maissa. Kiinnostus tutkimukseen johtuu monista syistä, mutta tärkeänä pontona on ollut ainakin halu löytää hyviä perusteluja liikunnan julkiselle rahoittamiselle. Vaatimukset julkisten toimien taloudelliseen perusteleamiseen ovat kasvaneet Euroopan yhdentymisen myötä. Se on ollut yhtenä keskeisenä tekijänä, kun Euroopan Neuvosto aloitti vuonna 1985 projektin liikunnan kansantaloudellisten vaikutusten selvittämiseksi (Jones 1989).

Euroopan Neuvoston koordinoimassa The Economic Impact and Importance of Sport -tutkimusprojektissa on eri tavoin pyritty arvioimaan liikunnan merkitystä Euroopan kansantalouksissa (Jones 1989). Liikunnan taloudellis-

ta vaikutusta on mitattu sen osuudella bruttokansantuotteesta, julkisista kokonaismenoista ja kotitalouksien kulutusmenoista (Rissanen 1990).

Tässä artikkelissa tarkastelen eri maiden tutkimustuloksia pääpiirteissään. Tarkastelun lähtökohtana on ennen kaikkea eri maiden liikuntatuotantojärjestelmien vertaaminen. Artikkelissa arvioin myös, miten suuri osuus julkisella interventiolla on liikuntatuotannosta, ja miten se vaikuttaa kotitalouksien liikuntakulutukseen.

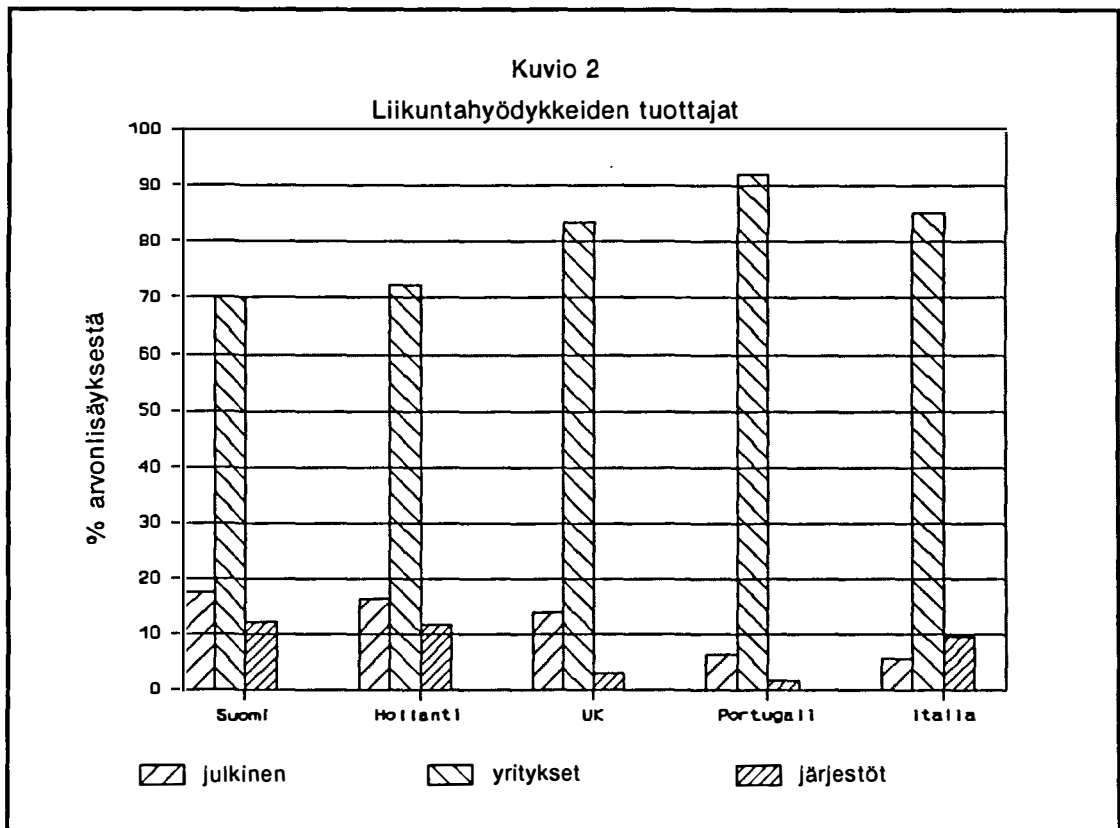
LIIKUNNAN TALOUDELLINEN MERKITYS

Tuotannon taloudellista merkitystä mitataan yleensä sen osuudella kansantuotteesta, absoluuttisena tai henkeä kohti laskettuna. Kuviossa 1 verrataan liikunnan BKT-osuuksia ja siihen liittyvän tuotannon arvoa tutkimukseen osallistuneiden maiden osalta. EN:n tutkimuksessa perusvuotena oli kaikissa maissa vuosi 1985, mutta mm. Italian tutkimus koskee vuotta 1989 (Spinedi & Brunelli 1990). Tämä vaikuttaa hiu-

kan tulosten vertailtavuuteen dynaamisessa maailmassa. Tulosten vertailtavuuden muihin ongelmiin palaan jäljempänä pohdinnan yhteydessä.

Liikunnan osuus bkt:sta on Euroopan maissa vajaasta prosentista noin kahteen prosenttiin. Kuvion 1 mukaan Suomessa liikunnan BKT-osuus on pienehkö verrattuna muihin maihin, paitsi Portugaliin. Sen sijaan liikunnan henkeä kohti laskettu tuotanto on tutkimuksessa olevien maiden keskitasoa. Suomen liikuntakulttuuri eroaa muista maista ainakin yhdellä taloudellisesti tärkeällä tavalla, nimittäin vertailuissa ammattilaisurheilu on yleistä.

BKT-osuus ja henkeä kohti lasketut tuotantoluvut kuvaavat liikuntahyödykkeiden tuotannon arvoa. Kuviossa 2 on tarkasteltu sitä, kuka hyödykkeet on tuottanut, eli tuotantoa sektoreittain muutamissa Euroopan maissa. Tuotanto on jaettu sektoreittain kansantalouden tilinpidon antaman rajauksen avulla. Sektorijaotus perustuu toiminnan juridiseen muotoon. Siten esim. kuntaenemmistöinen osakeyhtiö merkitään yrityssektoriin ja mm. tulonsiirrot luetaan

sen sektorin arvonlisäykseen, joka ne on tuotannossaan käyttänyt. Kaikissa tutkimuksessa mukana olevissa maissa sovelletaan samaa tilinpitojärjestelmää (SNA-järjestelmää).

Julkinen sektori osallistuu kaikissa maissa liikuntatuotantoon (kuvio 2). Julkinen interventio liikuntahyödykkeiden tuotantoon on vertailumaista suhteellisesti suurin Suomessa, missä vajaa viidesosa kaikista liikuntahyödykkeistä tuotetaan julkisella sektorilla ja pienin puolestaan Italiassa, missä noin 6 % tuotannon arvonlisäyksestä tuotetaan julkisella sektorilla. Kaikissa maissa tärkein liikuntahyödykkeiden tuottaja on yrityssektori (67...92 %) ja vähiten tuotantoa on vapaaehtoisella järjestösektorilla eli urheiluseuroilla (2...12 %).

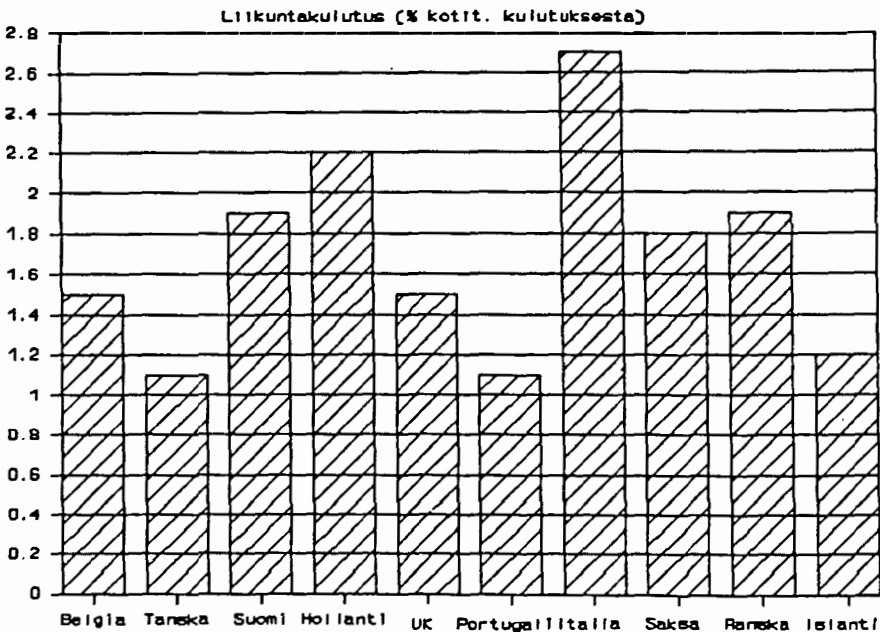
Edellä mainittu toiminnan juridiseen muotoon liittyvä sektorijaotus antaa systemaattisen aliarvion julkisen intervention merkityksestä mm. Suomen osalta, koska kuntaenemmistöiset liikuntaa palvelevat osakeyhtiöt on merkitty yrityssektoriin. Ne voitaisiin hyvin perustein lukea julkiseen sektoriin, sillä näiden osakeyhtiöiden tavoitteena ei ole voiton tuottaminen ku-

ten yksityisyrityksillä.

Edelliset tulokset ovat myös toisessa suhteessa harhaanjohtavia. Eri sektoreiden tuotanto ei nimittäin ole keskenään kokonaisuudessaan vertailukelpoista. Yrityssektori tuottaa kaikki liikunnassa tarvittavat tavarat, kuten urheiluvälineet, -tekstiilit ja jalkineet. Sen lisäksi yrityssektori tuottaa useimmissa maissa myös kaikki ns. liikunnan oheispalvelut («commercial non-sport»; näitä ovat mm. matka- ja majointuspalvelut, liikuntaan liittyvä tiedonvälitys...). Edelleen Suomessa ja Hollannissa koulujen liikuntamenot eivät ole mukana laskelmassa, muissa maissa ne ovat.

Eri sektorit kilpailevat samoilla liikuntamarkkinoilla vain ns. varsinaisten liikuntapalvelujen tuotannossa (mm. uimahallit, kuntosalit, laskettelukeskukset, ym.). Niiden tuotannosta julkisen tuotannon osuus on Suomessa yli 40 %. Muiden maiden osalta julkisen sektorin «markkinaosuutta» ei ole raportoitu. Kaikessa yksinkertaisuudessaan kuvio 2 kuvaa eri sektoreiden suhteellista merkitystä suoraan liikuntaan liittyvän tuotannon kokonaisuudesta eri maissa.

Kuvio 3

Tulokset herättävät muutamia mielenkiintoisia kysymyksiä liikuntajärjestelmistä. Mikä liikuntajärjestelmä on tehokkain liikunnalle asetettujen tavoitteiden toteuttajana? Onko Suomessa tavoiteltu erilaisia päämääriä liikunnan avulla kuin Portugalissa? Onko täällä tuotettu erilaista liikuntaa kuin Italiassa? Miten Suomessa voidaan perustella julkisen sektorin suurta merkitystä liikuntahyödykkeiden tuotannossa? Tyydyttääkö Suomen liikuntajärjestelmä paremmin vai huonommin väestön liikuntatarpeita kuin muiden maiden järjestelmät?

Suhteellisesti vähiten kotitaloudet käyttävät rahaa liikuntaan Portugalissa ja eniten Hollannissa. Eri maissa kotitalouksien liikuntakulutuksen osuus kaikesta kulutuksesta näyttää olevan melko pieni. Kuviossa 3 verrataan kotitalouksien liikuntamenoja eri maissa.

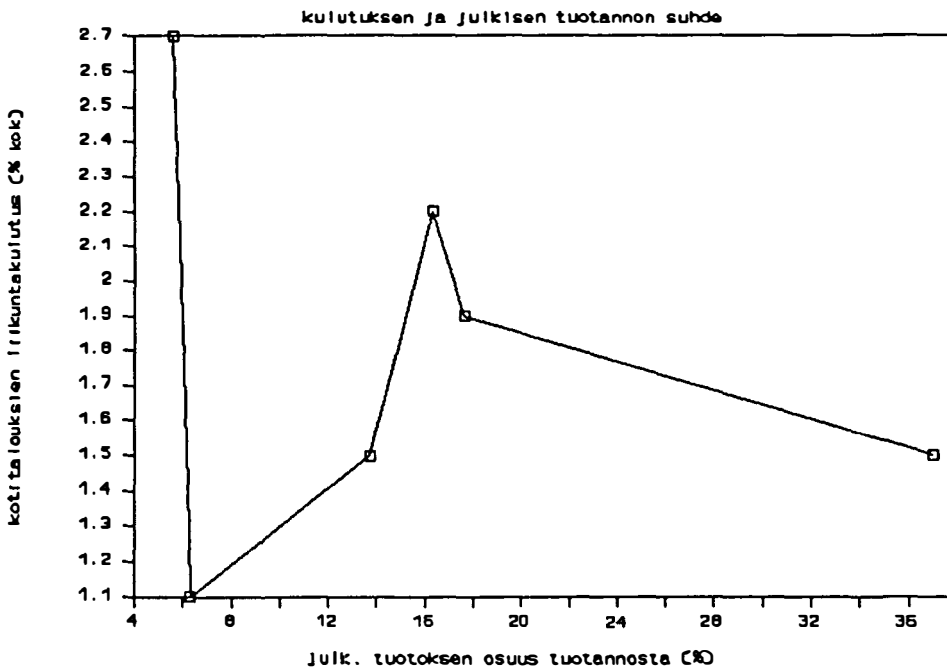
Yleensä kotitaloudet voivat käyttää julkisia liikuntapalveluja maksutta tai ainakin todellisia tuotantokustannuksia halvemmalla. Silloin liikuntakulutus ei näy kokonaisuudessaan perheiden budjeteissa. On luonnollista olettaa, että missä julkinen liikuntatuotanto on laajaa, siel-

lä kotitaloudet käyttävät suhteellisesti vähemmän rahaa liikuntaan. Kuviossa 4 on tätä oletusta testattu. Sen mukaan kotitalouksien kulutuksen ja julkisen tuotannon välillä ei näytä Euroopan maita koskevassa aineistossa olevan lineaarista riippuvuutta, vaan vaihtelut maiden välillä ovat suuria. Koska havaintoja on vähän, ei riippuvuutta voitu testata tilastollisesti. Tulos, mikäli se osoittautuu luotettavaksi, houkutelisi sellaiseen tulkintaan, että julkisella interventiolla ei voida vaikuttaa ihmisten liikunnallisiin kulutusmieltymyksiin, eikä liikunnasta ole tullut kotitalouksille yhtään halvempaa huvia julkisesta interventiosta huolimatta.

POHDINTAA

Edellä olevat liikunnan taloutta kuvaavat mittarit sisältyvät kansantalouden tilinpitoon. Se on yleisin taloustieteessä käytettävä mittausjärjestelmä, jolla pyritään kuvaamaan niitä talouden ilmiöitä, joita taloustieteessä pidetään teoreettisesti ja empiirisesti merkittävänä. Esi-

Kuvio 4

tettyjä tuloksia ei kuitenkaan voida kovin luotettavasti tulkitamonien mittaamiseen liittyvien ongelmien vuoksi. Niistä saadaan yhtä luotettava kuva liikunnan taloudesta muutamissa Euroopan maissa kuin kansantalouden tilinpidon perusteella pystytään yleensä liikunnan taloudesta antamaan.

Keskeinen kysymys taloustieteilijöille onkin yksinkertainen: Millainen kuvaus liikunnasta voidaan saada taloustieteen mittareilla? Tai myös: Mitä taloustieteen mittarit kertovat itse liikunnasta?

Seuraavassa esittelen muutamia näkökohtia näiden mittareiden kompetenssista ja tulosten tulkinnasta.

Talouden mittarit kuvaavat vastikkeellisia taloustoimia. Tilinpitojärjestelmä on kehitetty kuvaamaan nimenomaan sellaisia toimia, joissa tavarat, palvelut ja panokset vaihdetaan rahaan. Tämän vuoksi liikunnasta jää havaitsematta osa vaihdoista, ainakin vapaaehtoistyö, vaikka sillä on ehkä liikuntapalvelujen tuotannon ja liikunnan hyödyllisyyden kannalta suuri merkitys. Oleellinen kysymys tämän tutkimuksen kannalta on luonnollisesti eri Euroopan maiden väliset erot liikunnalle uhratun vapaaehtoistyön määrissä. Tämä voisi selittää osan havaituista maiden välisistä eroista.

Eri maissa liikunta ymmärretään toisistaan poikkeavilla tavoilla. Kysymys ei ole pelkästään uhkapelien kuulumisesta liikunnan piiriin tai sen ulkopuolelle, vaan siitä, että liikunta on taloudellisessa tutkimuksessa normisidonnainen ilmiö, ei niinkään luonnontieteellinen ilmiö, ja sen sisältö voi siksi vaihdella maittain ja aikojen kuluessa. Euroopan Neuvoston tutkimuksessa on tästä kuitenkin pyritty eroon käyttämällä lähtökohtana Rodgersin esittämää liikunnan määrittelytapaa ja liikunnan joukkoon kuuluvien asioiden luetteloa (Rodgers 1978). Tilastojen ja vertailujen luotettavuutta voidaan parantaa laatimalla liikuntataloudesta koko ajan samalla liikunnan määritelmällä kerättyjä aikalajien aineistoja nykyisten poikkileikkausvertailujen lisäksi.

Eräänä ongelmana eurooppalaisissa vertailuissa on ollut liikunnan aiheuttamien taloudellisten toimien rajaaminen muusta taloudellisesta toiminnasta. Jos liikunnan vaikutukset halutaan ulottaa kerroinvaikutusten kautta sekundaariin, tertiärisiin jne. vaikutuksiin, voidaan liikunnan kenties havaita olevan eräs laajimpia ja tärkeimpiä tuotannonaloja koko kansantaloudessa. Tähän ei kuitenkaan ole tieteellisiä pe-

rusteita, ja tällaisia laskelmia on yleensä pidetty ennen kaikkea poliittisina puheenvuoroina.

Useimmissa Euroopan Neuvoston koordinoimista tutkimuksista on rajoitettu vain liikunnan suorien vaikutusten arviointiin. Erityisesti liikunnan työllistävyyden selvityksissä on havaittavissa pyrkimystä laajentaa tarkastelukohdetta myös välillisiin vaikutuksiin. Tässä ei raportoida liikunnan työllisyysvaikutuksia, sillä niitä ei ole arvioitu vertailukelpoisesti kuin muutamassa Euroopan maassa (Hollanti, Englanti ja Suomi).

Jos havaitaan eroja liikunnan taloutta kuvaavissa indikaattoreissa, voidaanko sanoa jotain maiden välisistä eroista itse liikunnassa? Jos liikunnan talouden indikaattorit vaihtelevat maittain, kertooko vaihtelu eroista liikuntaharrastusten määrässä tai laadussa, vai kulutustotumusten, muodin, ostovoiman ja varallisuuden eroista?

Yhdellä perusteella voidaan väittää, että talouden indikaattorit ilmaisevat eroja myös liikunnassa. Jos liikunta määritellään sosiaaliseksi, normisidonnaiseksi ilmiöksi, kaikenlainen liikuntaan liittyvä toiminta voidaan ymmärtää liikunnaksi siitä riippumatta, liikutetaanko lihaksia fyysisesti vai ei. Kun lätkämatsin katsomossa seisominen tai television tuijottaminen Uuden vuoden päivän iltapäivällä mäenlaskukisan vuoksi käsitetään vaivatta liikuntaharrastukseen kuuluvaksi, siihen voi kuulua myös urheiluvaatteiden ostaminen, tai rinnebistrossa näyttyminen. Ne ilmaisevat jotain yhteiskunnassa vallitsevista arvostuksista liikuntaa kohtaan, riippumatta siitä käytetäänkö urheiluvaatteita tai bistroa varsinaisiin alkuperäisiin tarkoituksiinsa.

Lopuksi on syytä todeta, että liikunnan talouden tutkimus on vasta alkutaipaleella. Edellä mainitut ongelmat ovat taloustieteilijöiden tiedossa, ja tiedetään myös, että talouden kuvaukset voivat joissakin tapauksissa olla liikunnan tutkimiseen liian karkeita. Jostakin on silti lähdettävä liikkeelle. Toisaalta juuri näillä talouden mittareilla mitataan kaikenlaista taloudellista aktiiviteettia, mikä mahdollistaa tulosten ja vertailtavuuden eri tuotannonalojen ja sektoreiden kesken.

LÄHTEITÄ

- Jones Huw. The economic impact and importance of sport: a European study. Council of Europe. Strasbourg 1989.
- Rodgers Brian. Rationalizing Sport Policies: Sport in social contest, International comparisons, teknical

- supplement. Council of Europe. Strasbourg 1978.
- Rissanen Pekka. Euroopan liikuntarahat laskettu. Liikunta ja tiede 3/1990.
- Rissanen Pekka. Yksityisiä vai julkisia liikuntapalveluja. Hallinnon tutkimus 3/1989.
- Spinedi Marco & Brunelli Marco. Sport and economics in Italy. A paper presented at the meeting of Council of Europe Expert Group on the Economic Impact of Sport. Strasbourg 4.—5.10.1990.

VIITTEET

1. Artikkelin perustuu Liikuntatieteellisen seuran järjestämässä LIIKUNTA JA RAHA -seminaarissa 9.1.1991 pidettyyn esitykseen.
2. Portugalin osalta tulokset ovat hiukan liian suuret, sillä ne sisältävät myös uhkapeleihin käytetyt rahat.